

kingdoms. At the end of the chapter, the author also alludes to the barbarian figure in contemporary Byzantium and the Islamic territories. The final chapter depicts the barbarian figure since the end of the Middle Ages as put forward by three medieval specialists. Sylvie Joye analyses the evolution of the debate around ancient barbarians since their return to the spotlight during the Renaissance (after a blackout from the 13th century) up to the present day. She broaches the subjects of the quest for national origins, the medieval declinist vision, and colonial ideology. Adrien Bayard then brings up the birth, rise, and evolution of museums and archaeology principles, along with the development of historical research on barbarians. Finally, William Blanc undertakes a study of the barbarian in popular culture, from Conan the Barbarian to fighting women to bikers.

Central Europe and the Czech lands are not neglected in the contributions that follow the linear chapters. Thomas Lienhard analyses the way Frédégaire's chronicle made use of topics traditionally associated with barbarians, such as polygamy. The Slavs of Samo's Empire were considered either God's punishment or a people defending their interests against an oppressive foreign power. Bruno Dumézil argues the Christianisation of Central European populations became a mission that was taken to heart by the Emperors of the Ottonian era. Following a pattern going back to the 6th century, these populations were said to have been allowed to escape barbarism by embracing Christianity. Laurence Leleu concurs with this view in her contribution about Stephen I of Hungary. However, she also shows Boleslav I was a very ambiguous character according to the sources: he was pictured as a very Christian prince by Bruno of Querfurt, yet he was seen as the barbarian archetype by Thietmar of Merseburg.

The church and its clerics sometimes used the notion of the barbarian to their own benefit. Edina Bozoky examines the way Central Europeans' evangelisation created the cults of a number of saints, like Bruno of Querfurt or Gerard of Csanád. Martin Nejedlý underlines how figures such as Adalbert of Prague and Wenceslas were considered champions of civilisation after their martyrdom. In the contribution concerning "Holy Kings and Queens," Alban Gautier looks closely into the story-pattern featuring a Christian prince that is violently murdered and then worshiped as a martyr. The first examples were found in 6th- and 7th-century Gaul and England and then the pattern met with great success in Central and Northern Europe, exemplified by the

case of Olaf of Norway in the 11th century. If one accepts European populations exited barbarism by embracing the Christian religion, a way of seeing history that has been completely accepted by said population, Thomas Lienhard underlines how the Slavs continued to have a reputation as "outsiders" or late-comers at the very least in the Western historiography.

To sum up, the introductory chapters offer the reader an exceptional historical narrative about the notion and figure of the barbarian since the Greek era. The knowledge acquired about the conceptual patterns will help readers to better understand and use the sometimes-ancient sources, especially the bibliography. The dictionary that follows the introductory chapters was created as a tool very useful for its variety and the quality of its entries. Readers can pleasurably discover and explore unknown geographical areas and unfamiliar subjects. Specialists in scarcely-mentioned subjects (the authors don't pretend to give an exhaustive view) will find inspiration in terms of subjects for further study thanks to the analyses offered in the book. In conclusion, it's worth mentioning the very modern approach that appears through the selected direction of analysis, inviting the reader to understand and question the way our societies think, imagine, and sometimes create otherness.

ARTHUR PÉRODEAU

Zbigniew DALEWSKI, *Modele władzy dynastycznej w Europie Środkowo-Wschodniej we wcześniejszym średniowieczu*, Instytut Historii PAN, Warszawa 2014

321 s., ISBN 978-83-63352-41-7

Zbigniewa Dalewského není třeba dlouho představovat, jeho kniha o rituálech v Gallově kronice přešla do obecného povědomí a byla rovněž přeložena do angličtiny. Ve své další monografii se autor vydává po stopách utváření dynastií, dynastické moci a legitimizačních strategií. Na knihu se dá nahlížet jako na pokus oživit „středoevropský“ model, avšak v rovině imaginace, nikoli sociální a mocenské struktury. Autor primárně porovnává vývoj v Polsku, v českých zemích a Uhrách, činí tak ale na půdorysu celoevropské komparace, jež je hlavní metodou jeho práce. Slouží mu velmi dobře při vážení specifik, případně při sledování

paralele ve vývoji evropských raně středověkých monarchií před i za *limes*.

Dalewski knihu rozčlenil do tří větších oddílů o přibližně shodném rozsahu. Zatímco v první kapitole se věnoval fenoménu vládnoucí dynastie, ve druhé jsou analyzovány snahy omezit dědění panovnické moci na úzeji vymezený okruhu osob; v kapitole třetí autor přibližuje pokusy překonat krize, jež byly těmito snahami vyvolány.

V úvodním oddílu Dalewski pečlivě zdokumentoval případy výběru panovníků v uvedených třech středoevropských monarchiích a přesvědčivě dokázal, že kritérium přínalžitosti k určité dynastii hrálo klíčovou roli již v 10. století. Dokládá to zejména na příkladu panovníků, jejichž příslušnost k vládnoucí dynastii je méně zřetelná než obvykle (Vladioj, Theodorik, Termacsu). Opírá se také o paralely ve starší historii – vhodným příkladem je mu např. velkomoravský Sklagamar. Autor se dále ptá, jakou úlohu hráli ostatní příslušníci dynastie, a ukazuje, že byli aktivně využíváni jako zástupci vládců a pověřováni úřady nebo konkrétními úkoly. Zatímco v případě časného prosazení dynastií jsou Dalewského vývoje přesvědčivé, na problematičnosti nabývají ve chvíli, kdy se autor pokouší dokázat, že rozhodujícím vládnoucím prvkem rané monarchie byla zprvu dynastie jako celek, reprezentovaný užší vůdčí skupinou, nikoli jedinec stojící v čele. Svou tezi Dalewski dokumentuje zejména registrem papežské listiny *Dagome iudex*, kde vedle knížete vystupuje také jeho žena i děti z druhého manželství, a nabízí rovněž evropské analogie z prostředí Kyjevské Rusi, merovejské říše, říše Vandalů či z dalších raných monarchií. Dalewski v tom vidí způsob, jak vládnoucí evropské dynastie prosazovaly svou výjimečnost oproti ostatním rodům. Jakých sociálních mechanismů ale konkrétně využívaly, není z textu zcela jasné; exkurz do sociologie a antropologie by jistě důkazný řetězec posílil.

V následující kapitole se Dalewski zabývá snahami druhé generace úspěšných vládců omezit nástupnické turbulence i manévrovací prostor elit tím, že se předem omezí sukcese na jednu konkrétní osobu. Tyto pokusy nejprve identifikuje v polském prostředí na příkladu Měška II., jemuž jeho otec Boleslav Chrabrý umetal cestu k trůnu jednak odsunutím potomstva z manželství Měška I. a Ody, jednak vykázáním svého druhého syna do kláštera. Pozici Měška II. dále posílil i výhodným sňatkem s vysoce urozenou příbuznou vládnoucího císaře. Kromě těchto praktických opatření, která „přirozeně“ redukovala počet uchazečů trůnu a posilovala Měškovo postavení ve společenských sítích, kladl Boleslav, jak Dalewski ukazuje, důraz na posílení panovnického charismatu

a na využití relativně nových prostředků reprezentace, respektive pozvolna se prosazujících přechodových rituálů. Autor zde poukazuje na nepřímé indicie svědčící o znalosti církvi schválených intronizačních rituálů (Matyldin rukopis), a také na setrvalý zájem o korunovaci a pomazání, jež v očích současníků podstatně zlepšovaly vyhlídky vyvoleného kněze.

Svou interpretaci polské situace Dalewski opět opírá o komparaci s dalšími středoevropskými a západoevropskými monarchiemi. Klíčovou roli mezi nimi nejenom co do počtu stran hrál Uhry, kde měl Štěpán I. sáhnout k podobným opatřením jako Boleslav: zbavil se nepohodlných pretendentů, značný důraz položil na posilování královského charismatu, opírajícího se mj. o více než vzorné plnění panovnických povinností. (Zde by zasluhovala pozornost diskuse o významu panovnického charismatu a sakrality z posledních tří decenií, která některé tradované koncepty zpochybnila.) Podobný vývoj spatřuje autor také v prostoru někdejší Franské říše, kde se za Jindřicha I. prosadil oproti předchozímu modelu „dynastickému“ model monarchický. Hodno pozornosti ovšem je, nakolik tito panovníci uspěli. Již Wolfgang Giese upozornil, že podobné snahy barbarských vládců z doby počátku středověku vnášely do společnosti zmatek a vedly nakonec k selhání; to platí i pro Uhry a Polsko, ale zčásti rovněž pro Říši, jejíž vládcí čelili četným vzpourám odstavených pretendentů (české paralely považují za nanejvýše nezřetelné). Důvodem byl zejména odpor elit. Na rozdíl od Dalewského a řady dalších autorů jsem nicméně toho názoru, že jejich odpor nesměřoval primárně proti království jako takovému, jež se v Uhrách, případně v Říši udrželo, avšak proti omezení jejich manévrovacího prostoru, o něž se prostřednictvím instituce království panovníci pokoušeli.

Poslední kapitola *Starý-nový pořádek* přináší úvahy nad snahami další generace středoevropských vládců vyrovnat se s úsilím svých předchůdců o ustavení jednovlády, a zejména s krizemi, jež tyto snahy vyvolaly. Zatímco předchozí příklady naznačovaly analogické procesy napříč Evropou, vývoj v další generaci, zdá se mi, vykazuje určité odlišnosti. I když otonská primogenitura narážela na odpor, v zásadě snahy o její prosazení uspěly. Podobně se dařilo Kapetovcům, neboť i relativně slabý Hugo Kapet dosáhl korunovace svého syna před svou smrtí. Nástroje byly podobné – korunovace, panovnické fundace, posilující vědomí kontinuity, prestižní sňatky. V Polsku se podle Dalewského knížata pokoušela vydat oběma cestami – jednak se prý právě v té době stabilizovala dynastická pověst, jednak Boleslav II. dosáhl

královské hodnosti, paradoxně bez odporu elit, a pokusil se vydláždít cestu k trůnu jednomu ze svých synů. Obecně však měl vývoj ve středověčochodní Evropě směřovat k seniorátu, tedy vlastně nepřímo zpět k potvrzení dynastického charismatu a práva na vládu kteréhokoli z členů dynastie.

Celkově se jeví výklad ve třetí kapitole nejméně analytický a není vždy snadné sledovat, kam autor přesně míří – zřetelně to totiž formuluje až v samotném závěru. V případě Uher bych byl skeptický, zda paralely nadále fungují – komparativní metoda, již autor dříve s úspěchem využil, by totiž neměla sloužit jen k postižení shod, ale měla by dát rovněž vyniknout rozdílům. Ty ovšem autor záměrně pomíjí. Přitom se zdá, že se vývoj v třech sledovaných zemích kolem roku 1050 rozbíhá. Uhry zůstávají jednotné a primogenitura se zde prosazuje poměrně záhy, neboť bratři a synovci nastupují na trůn jen v okamžiku, kdy některá ze starších větví rodu vymře. Polsko se prakticky rozpadá a paralely lze hledat ve vývoji na Rusi se seniorem v čele dynastie, který ale de facto vládne jen ve svém knížectví; přemyslovské državy se sice nerozpadnou, avšak z boje o trůn není vyloučen nikdo a mezi pražskými knížaty narazíme i na zdánlivé outsidersy. Příčiny odlišného vývoje je těžké odhalit, v případě Uher snad mohla zafungovat stabilita plně rozvinuté církevní organizace ve spojení s kontinuitou královské hodnosti. Argumentaci erudici nepochybně pomohlo, kdyby autor se stejnou erudicí zmapoval rovněž vývoj do počátku 12. století.

Knihla představuje ambiciózní pokus o výklad dějin středověčochodní Evropy z hlediska dějin dynastií. Dalewski vychází nejenom z výtečné znalosti původních pramenů, ale také z produkce jednotlivých národních historiografií a vykračuje z jejich zdánlivě bezpečného rámce. Hodnota výkladu spočívá i v komparativním přístupu, který kromě sledovaného regionu reflektuje vývoj v celé rané středověké Evropě a umožňuje autorovi vidět některé společné rysy. S menší důsledností bohužel Dalewski využívá srovnávací metody tam, kde by bylo možno vyzdvihnout specifika a rozdíly, jež dojem monolitní fungujícího modelu vývoje výrazně narušují.

DAVID KALHOUS

Marzena MATLA-KOZŁOWSKA, *Czechy*. *Początki Państw*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2014

310 s., ISBN 978-83-7177-806-3

Marzena Matla-Kozłowska, působící v současné době na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani, je už etablovanou zahraniční odbornicí na dějiny rané středověkých Čech. Na svou odbornou monografii *Pierwsi Przemyslidzi i ich państwo (od X do polowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania* (2008) navázala populárně laděnou publikací, která v produkci poznaňského vydavatelství odstartovala celou sérii *Początki Państw*. Vedle Čech již nyní vyšla též raná historie Uher, Gruzie, Německa, Turecka a Norska, ohlášený je svazek věnovaný Kyjevské Rusi.

Autorka vychází ze své dříve publikované monografie. V souladu s relativně ustáleným viděním situace považuje tedy za „státotvornou“ epochu čas od prvních zpráv o českém území končící pak dobou vlády Břetislava I., který státní organismus rané středověkých Čech stabilizoval. S výjimkou kapitoly věnované christianizaci coby nejvýznamnějšímu fenoménu provázejícímu vznik státu postupuje Matla-Kozłowska pouze chronologicky. Jelikož se jedná o práci spíše popularizačního charakteru – chybí poznámkový aparát, suplován je jen velmi krátkým seznamem literatury – je zřejmé, že řada témat je pojata kompilačně bez zásadních přínosů do stávající diskuse. I přesto se ovšem autorka dokázala v několika případech vymezit a přispět do těchto debat originálními tezemi.

Asi nejvýznamnější odlišností od obecně přijímaných interpretací je autorčino oživení „kmenové teorie“. Na území české kotliny hledá přinejmenším tři až čtyři další kmeny vedle „přemyslovských Čechů“. Svou odlišnou identitu si podle jejího názoru udržují delší dobu jihočeští Doudlebi, severozápad Čech obývající Lučané (jejichž polomytického vládce Vlastislava spojuje díky jeho jménu s Vitislavem známým z Fuldských análů). Nejvýraznější roli v celém 10. století ovšem hrají „charvátští“ obyvatelé východních Čech, z jejichž kmene se rekrutují knížata Kouřimi (k nimž autorka připojuje i Widukindova enigmatického *subregula*, poraženého roku 936) a později také Slavníkovci. Toto druhé mocenské centrum Matla-Kozłowska nechává na několika místech významně zasáhnout do českých dějin jako svým způsobem rozvratný element. Skutečnou jedinouvládu v Čechách tedy dle jejího pohledu začíná až Boleslav II. v době vyvraždění